

Florea MĂGUREANU

DREPT PROCESUAL CIVIL

Ediția a XII-a

Universul Juridic
București
-2010-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2010 **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI COMERCIALIZAT
DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA AUTORULUI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APPLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MĂGUREANU, FLOREA**

**Drept procesual civil / Florea Măgureanu. - Ed. a 12-a. -
București : Universul Juridic, 2010**

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-431-7

347

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

PARTEA I

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND JUSTIȚIA ÎN STATUL DE DREPT. PROCESUL CIVIL, MIJLOC DE REALIZAREA JUSTIȚIEI ÎN CAUZELE DE NATURĂ CIVILĂ

CAPITOLUL 1

Considerații generale privind justiția

1.1. Justiția în statul de drept

Studiile privind natura, funcțiile, mecanismul și formele statului ca principală instituție politică a societății, continuă să polarizeze atenția unor cercuri largi de specialiști în domeniul politologiei, sociologiei, dreptului, în condițiile în care diverse curente și teorii filosofice au explicat de-a lungul timpului de pe poziții diverse importanța statului, rolul său în apărarea unor interese sociale de grup sau ale societății în întregul său.

Statul, a apărut în Orientul antic și de atunci a suferit un proces continuu și complex de transformare și evoluție, continuând să fie și astăzi instrumentul conducerii sociale.

Studiul disciplinei Drept procesual civil privește noțiunea de stat de drept, cu privire la care nu există o opinie unitară, într-o concepție înțelegându-se statul care acționează prin intermediul dreptului, pentru alții, statul care este supus dreptului iar pentru alții statul al cărui drept prezintă anumite caracteristici intrinseci¹.

Activitatea jurisdicțională are un conținut și principii care o diferențiază de legislativ și executiv dar nici nu exclude integrarea, puterea jurisdicțională fiind o parte a organizării statale a puterii politice².

Ordinea juridică ideală este o „ordine de pace”, s-a afirmat în literatura juridică de specialitate, în care dreptul subiectiv n-ar nevoie de un sistem de sancțiuni. Dacă însă dreptul subiectiv este contestat, ignorat sau încălcat, ordinea juridică ideală se transformă într-una conflictuală, devine o ordine „de război”, apare ca o necesitate intervenția normelor procesuale, a unui „drept sancționator sau reglator”³.

Idealul ultimilor 20 de ani a fost edificarea statului de drept, proces extrem de greu de realizat într-o societate care, deși a parcurs etapa cea mai grea și dificilă a perioadei de tranziție, obligă la o amplă analiză a sistemului autorității judecătorești, a organismelor

¹ D. C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. SITECH, Craiova, 2006, p. 170.

² I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*. Editura Actami, București, 1997, p. 460; I. Muraru, S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 588.

³ A se vedea în acest sens: P. Catala, F. Terre, *Procedure civile et voies d'exécution*, Presses Universitaires de France, Paris, 1965, p. 1-2.

chemate să înfăptuiască actul de justiție, în condițiile și la nivelul de exigență cerut de statul de drept¹.

Împreună cu celelalte organisme cu atribuții jurisdicționale, autoritatea judecătorească trebuie abordată și cercetată nu numai din punct de vedere funcțional ci, deopotrivă, sub aspect organizatoric, al resorturilor ce stau la baza statutului ce reglementează activitatea personalului încadrat în organele respective².

Raporturile dintre stat și drept sunt extrem de complexe, statul fiind cel care creează dreptul, dar care trebuie să respecte el însuși dreptul pentru ca acțiunile sale să nu devină arbitrare, să se înlăture riscul ca statul să nu fie unul de drept³.

Într-un stat de drept, nu poate exista democrație fără justiție, sistemul judiciar reprezentând o componentă esențială pentru asigurarea existenței, valorificării și respectării drepturilor și libertăților legale ale cetățenilor comunității.

Autoritatea judecătorească alături de celelalte organisme cu atribuții jurisdicționale, trebuie abordată și cercetată nu numai din punct de vedere funcțional ci, sub aspect organizatoric, al resorturilor ce stau la baza statutului ce reglementează activitatea personalului încadrat în organele respective⁴.

Din păcate, tot mai puține persoane au încredere în statul de drept așa cum este el astăzi perceput. Pentru a fi în prezența unui stat de drept este necesar să existe un sistem legislativ călăuzit de preocuparea permanentă de a ocroti persoana umană în integralitatea ei și de a-i crea condiții optime de dezvoltare.

Stat de drept presupune nu numai un mecanism juridic care să garanteze respectarea riguroasă a legii. Este necesar ca acestei legi să i se dea un anumit conținut, inspirat de ideea promovării drepturilor și libertăților umane într-un spirit liberal și un larg democratism⁵.

¹ Pentru un examen mai amănunțit privind statul de drept și separația puterilor în statul de drept, a se vedea și: I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală*, vol. I, București, 1991, p. 20 și urm.; P. Ninosu, *Autoritatea judecătorească în statul de drept. Probleme ale raporturilor sale cu autoritatea legiuitoare și cu celelalte autorități politice*, Dreptul nr. 1/1994, p. 28-33; F. Vasilescu, *Separarea puterilor în regimurile politice contemporane*, Dreptul nr. 8/1990, p. 7-18; I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, II, Ed. Fundația „Chemarea”, Iași, 1992, p. 32; I. Deleanu, *Separarea puterilor, dogmă sau realitate?*, Dreptul nr. 2-3/1991 A se vedea argumentarea detaliată privind raporturile statului cu dreptul pentru a-l considera stat de drept: D.C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. SITHEC, Craiova, 2006, p. 170 și urm., p. 15-21; A. Iorgovan, *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală*, Ed. „Galeriile J.L. Calderon”, București, 1994, p. 150-158; P. Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, Ed. Masson, Paris, 1991, p. 112.

² Pentru un examen amănunțit privind organizarea sistemului judiciar în România, având în vedere și reglementările Uniunii Europene, a se vedea: Fl. Măgureanu, G. Măgureanu, *Organizarea sistemului judiciar*, ediția a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, 2009; I. Leș, *Organizarea sistemului judiciar românesc*, Ed. ALL-BECK, București, 2004, p.4-5; N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București 1998, p.98. A se vedea și I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2002, p. 45 și urm.

³ I. Leș, op. cit., 2004, p. 6.

⁴ A se vedea și N. Cochinescu, *Organizarea puterii judecătorești în România*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 11 și urm.; FL. Măgureanu, *Organizarea sistemului judiciar*, ed. a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 6 și urm.

⁵ Principiul libertății a fost consacrat pentru prima dată în termenii pe care îi folosim cel mai frecvent astăzi, prin art. 4 al Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului, adoptată la 26 august 1789 de „reprezentanții poporului francez” constituiți în Adunarea Națională, în care se menționa: „Libertatea constă în puterea de a face tot ce nu dăunează altuia. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege”. A se vedea, în același sens, N. Cochinescu, op. cit., p. 14-15.

Organizat pe baza principiului separației puterilor statului, în aplicarea căruia justiția dobândește o reală independență, și urmărind prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților inerente naturii umane, statul de drept trebuie înțeles ca un stat care, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor lui în întreaga lor activitate¹.

În Documentul final al Reuniunii de la Copenhaga asupra dimensiunii umane – 29 iunie 1990 – s-a subliniat că „statul de drept nu înseamnă pur și simplu o legalitate formală ce asigură regularitate și coerență în instaurarea și punerea în aplicare a ordinii democratice, ci și o deplină acceptare a valorii supreme a persoanei umane, garantată de instituții, constituind un cadru pentru expresia sa cea mai completă.”

Ca urmare, instituirea unui control menit să satisfacă interesele justițiabililor presupune atribuirea lui unor organe separate de puterea executivă, organe care, având o poziție suficient de consolidată față de acestea, să fie în măsură să ia hotărâri în deplină independență, fără amestec, indiferent din partea cui ar interveni².

Fără îndeplinirea acestor condiții statul de drept ar rămâne ca un obiect lipsit de conținut, iar cetățeanul vătămat ar fi lipsit de un remediu împotriva actelor administrative ilegale.

În literatura juridică de specialitate s-a susținut și ideea „statului de drept jurisdicțional”, potrivit căreia, pe de o parte statului de drept presupune o valorizare a drepturilor și libertăților fundamentale, mai întâi prin prevederea lor constituțională, mai apoi prin garantarea lor jurisdicțională contra statului însuși, printr-un control jurisdicțional al constituționalității legilor care dublează un control al administrațiilor realizat prin intermediul instanțelor și, pe de altă parte, o independență cât mai aproape de absolut a judecătorilor față de executiv, legislativ și societatea civilă, judecătorul devenind arbitru între stat și cetățeni, fiind cheia de boltă a statului de drept³.

Potrivit prevederilor art. 1 alin. (3) din Constituție⁴ „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate”.

Izvorul oricărei puteri politice sau civile trebuie să fie voința suverană a poporului și aceasta trebuie să-și găsească formule juridice potrivite de exprimare, astfel încât să poată funcționa în mod real ca o democrație.

Doctrina, consideră ca trăsături definitorii ale statului de drept următoarele:

- subordonarea puterii față de drept;
- structura piramidală a puterii și difuzarea ei unui număr mare de organisme;
- garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor;
- participarea cetățenilor la exercitarea puterii prin controlul jurisdicțional și controlul de natură politică;
- limitarea fiecăreia dintre cele trei puteri (legislativă, executivă și judecătorească), de către celelalte două.

¹ Fl. Măgureanu, *Organizarea sistemului judiciar*, p. 6 și urm.

² Fl. Măgureanu, *Drept procesual civil*, ed. a VIII-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 5.

³ D.C. Dănișor, *op. cit.*, p. 176.

⁴ Constituției României, modificată și completată prin Legea de revizuire nr. 429/2003 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare.

Existența unui stat de drept și democratic depinde de îndeplinirea unei triple condiții:

- legalitatea;
- efectivitatea;
- legitimitatea dreptului.

Statul de drept contemporan nu înseamnă simpla conformare a puterii față de drept, ci și garantarea demnității umane și promovarea unei societăți libere¹.

Statul de drept nu se confundă cu principiul legalității. Rămâne o simplă teorie dacă nu este constituit dintr-un sistem de garanții, inclusiv juridice, care să asigure reala încadrare a autorităților publice în coordonatele dreptului².

Statul de drept are un conținut complex și în acest sens se consideră că suntem în prezența unui stat de drept acolo unde: domnia dreptului este evidentă, conținutul acestui drept valorificând la dimensiunile lor reale drepturile și libertățile cetățenești, se realizează echilibrul, colaborarea și controlul reciproc al puterilor publice, se realizează accesul liber la justiție³.

Statul de drept presupune deci o delimitare clară a raporturilor constituționale dintre cele trei funcții (puteri): legislativă, executivă și judecătorească⁴.

Doctrina statului de drept a fost originală și s-a dezvoltat în jurul câtorva principii complementare: subordonarea guvernanților față de lege, asociată cu posibilitatea exercitării unei acțiuni în justiție, în cazul manifestării lor arbitrare; subordonarea statului însuși față de drept, cu alte cuvinte statuarea unui principiu de limitare obiectivă și subiectivă a statului de drept; un ansamblu de valori intrinseci dreptului, pe care acesta să se sprijine și care să-i permită valorizarea lui ca instrument de acțiune față de arbitrarul etatic.

Premisa esențială a unui asemenea proces de subordonare a statului față de drept, rămâne însă structurarea ordinii juridice sub un dublu aspect: pe de o parte încadrarea activității organelor etatice în sistemul de rigori al dreptului prin impunerea cerinței ca acesta să acționeze numai pe baza unei abilitări juridice iar pe de altă parte prin constituirea dreptului însuși într-o ordine juridică ierarhizată, în care normele lui nu numai că sunt corelate, dar acestea făcând parte dintr-un ansamblu coerent, sunt guvernate ele însele de principiul necontradicției⁵.

Ideea limitării statului prin drept constituie – cum metaforic s-a spus – „inima teoriei statului de drept”. Credibilitatea acestei axiome depinde însă de perspectiva rezolvării ecuației stat – drept; sau dreptul este o entitate exterioară statului și îi circumscrie acestuia formele de manifestare, sau statul însuși – ca autor al dreptului – înțelege totuși să se cenzureze pe sine, autolimitându-se.

1.2. Noțiunea Dreptului procesual civil

În sistemul unitar al dreptului românesc, este inclus și Dreptul procesual civil, ca un ansamblu de norme juridice ce apără dreptul material prin normele sale sancționatoare.

¹ A se vedea și: M. Voicu, *Accesul liber la justiție*, în Rev. Dreptul, nr. 4-1997, p. 3-5.

² FL. Măgureanu, *op. cit.*, 2006, p. 6.

³ I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. Actami, București, 1995, p. 155.

⁴ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Ed. Național, București, 1996, p. 13 și urm.

⁵ J.Dabin, *Théorie générale du droit*, 1er éd., 1943 sau éd. Dalloz, 1969, p.99; J.Chevallier, în *Le droit en procès*, PUF, 1983, p.16-17; P.Oriane, *Introduction au système juridique*, Bruylant, 1982, p.147.

Înfăptuirea justiției în cauzele civile se realizează în conformitate cu procedura stabilită de lege, pe baza unui ansamblu de norme juridice ce reglementează această procedură¹.

După unii autori² Dreptul procesual civil este definit ca un ansamblu de norme juridice exprimând voința de stat, norme care reglementează modul de judecată și de soluționare a pricinilor, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești pronunțate în aceste pricini.

Având în vedere opiniile majoritare ale teoreticienilor și practicienilor dreptului, pornind de la definiția dată dreptului în ansamblul său, putem defini *Dreptul procesual civil ca fiind un sistem de norme juridice care reglementează modul în care este organizată și se desfășoară activitatea de judecată a pricinilor privitoare la drepturi și interese civile, legitime, precum și modul în care sunt duse la îndeplinire (sunt executate) hotărârile judecătorești sau alte titluri executorii*.³

Dreptul procesual civil reglementează în amănunt, prin normele sale, fiecare dintre fazele și etapele pe care le poate parcurge un proces civil.

1.3. Procesul civil, mijloc de realizare a justiției în pricinile civile

1.3.1. Considerații generale

În statul de drept justiția poate fi privită sub două aspecte: ca sistem al organelor judecătorești și ca activitate desfășurată de aceste organe⁴.

Actele normative de drept material recunosc persoanelor fizice și juridice drepturi civile (se au în vedere nu numai drepturile recunoscute prin legislația civilă, dar și cele care intră în conținutul raporturilor de dreptul muncii, familiei, de drept comercial etc.) în scopul satisfacerii intereselor materiale și de altă natură în acord cu interesul public, potrivit legii și regulilor de conviețuire socială.

În mod obișnuit aceste drepturi sunt valorificate de titularii lor potrivit legii și sunt respectate de celelalte persoane care au obligația de a nu face nimic care să stânjenească exercitarea lor normală.

În situația în care drepturile nu sunt respectate sau sunt contestate, legea a reglementat modul de apărare și valorificare a acestora prin instituții juridice specializate pentru a fi soluționate conflictele ce apar între persoanele fizice sau juridice. Sarcina de a face dreptate, de a înfăptui justiția într-un stat de drept, revine organelor statului, special constituite în acest sens⁵.

Potrivit prevederilor art. 21 alin. (1) din Constituție „*orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și intereselor sale legitime*”, iar în alin. (2) „*nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept*”.

¹ A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *Procesul civil în R.P.R.*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 13.

² I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală, op. cit.*, p. 36.

³ A se vedea în același sens și V. M. Ciobanu, *Drept procesual civil, op. cit.*, p. 11; FL. Măgureanu, *Drept procesual civil român*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 12.

⁴ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil, Teoria generală*, E.D.P., București, 1983, p. 21.

⁵ Pentru detalii privind procesul penal, în care poate fi soluționată și acțiunea civilă ce rezultă din fapta penală, a se vedea: I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2002, p. 220 și urm.; N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. Paideia, București, 1993, p. 13 și urm.

Prin aceste reglementări, legislația noastră a fost aliniată la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care în art. 6 pct. 1 prevede: „orice persoană are dreptul să-i fie examinată cauza sa în mod echitabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va decide asupra drepturilor și obligațiilor sale civile sau asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală împotriva ei. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis persoanelor sau publicului în timpul întregului sau a unei părți din proces, în interesul moralității, ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o cer sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, când datorită unor împrejurări speciale publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”.¹

Prevederi referitoare la accesul liber la justiție se găsesc și în alte articole ale legii fundamentale. Astfel, în art. 52 alin. (1) din Constituție, se arată că: „persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei”.

Cu privire la sistemul organelor judecătorești, în art. 126 alin. (1) din Constituție, se prevede că: „justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”, iar Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, prevede la art. 6 alin. (1) orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime în exercitarea dreptului său la un proces echitabil. La același articol alin. (2) se prevede „accesul la justiție nu poate fi îngrădit”.²

Din prevederile actelor normative menționate rezultă cu claritate necesitatea garanțării și ocrotirii drepturilor civile de către stat.

1.3.2. Definirea procesului civil

Persoana ale cărei drepturi civile nu sunt recunoscute, ori a fost tulburată în exercitarea lor (reclamantul) se poate adresa instanțelor de judecată competente a restabilii situația de drept.

În literatura juridică de specialitate s-a afirmat că procedura poate fi abordată ca „inițiere în arta de a conduce un proces”³, inițiere care trebuie înțeleasă în sensul de a dobândi și stăpâni regulile și procedurile necesare judecării și soluționării acțiunilor introduse pentru restabilirea ordinii de drept încălcate.

¹ Pentru un examen amănunțit privind corelația dintre prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului și legislația română privind un proces echitabil, a se vedea Fl. Măgureanu, G. Măgureanu, *Organizarea sistemului judiciar*, ediția a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 35 și urm.

² Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 576 din 29 iunie 2004, A fost republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 827 din 13 septembrie 2005, modificată de mai multe ori, inclusive prin Ordonanța de urgență nr. 114/2009

din 23 decembrie 2009 privind unele măsuri financiar-bugetare, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 919 din 29 decembrie 2009. A se vedea și Regulamentul din 01.03.2006 privind organizarea și desfășurarea concursului de admitere în magistratură, precum și procedura de numire în funcțiile de judecător și procurator, fără concurs publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 230 din 14 martie 2006, modificat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 123/2008, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 128 din 19 februarie 2008.

³ A se vede în acest sens: I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, volumul I, Ed. Servo-Sat, București, 2001, p. 9; Pigeau, *La procedure civile des tribunaux de France*, t. I, 1811, p. III.

Sesizarea organului competent se face prin cererea de chemare în judecată. Pentru a putea fi soluționat litigiul, judecătorul cheamă în fața sa și pe cel în legătură cu care reclamantul pretinde că i-a nesocotit sau încălcat dreptul (pârât). După stabilirea împrejurărilor în care s-au săvârșit faptele, instanța se retrage pentru deliberare și pronunțarea hotărârii. Dacă una dintre părți (reclamantul sau pârâtul) nu este mulțumită de hotărârea dată, aceasta poate fi atacată prin intermediul căilor de atac, reglementate de lege.

Hotărârea ce a rămas definitivă sau irevocabilă poate fi pusă în executare silită, dacă este susceptibilă de executare, în cazul în care debitorul nu își îndeplinește de bună voie obligația.

Prezentarea aceasta sumară ascunde o activitate deosebit de complexă desfășurată de organele de justiție și de justițiabili (instanța de judecată, reclamant, pârât, alte organe sau persoane). În cadrul acestei activități se nasc anumite raporturi procesuale, acestea dând naștere, de fapt, procesului civil.

Se poate spune că, procesul civil este *activitatea desfășurată de: instanță, părți, organul de executare și alte organe sau persoane care participă la înfăptuirea justiției în pricinile civile, precum și raporturile dintre acești participanți, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor ori intereselor civile deduse judecării și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii conform procedurii stabilite de lege*¹.

Procesul civil servește ca formă specială a constrângerii de stat pentru valorificarea în concret a dreptului subiectiv încălcat și, prin aceasta, la restabilirea ordinii de drept tulburate.

În principiu, procesul civil parcurge două mari faze:

a) faza judecării propriu-zise care se desfășoară mai întâi în fața instanței de fond și se finalizează cu deliberarea și pronunțarea hotărârii, urmată de judecata în calea ordinară de atac (apelul), etapă după care hotărârea rămâne definitivă sau irevocabilă, urmată, dacă este cazul, de judecata în căile extraordinare de atac – recursul, contestația în anulare și revizuirea, recursul în interesul legii, care vizează hotărârile definitive sau irevocabile;

b) faza executării silite a hotărârii judecătorești incluzând activitatea instanței de executare, a executorilor judecătorești sau a altor organe de executare prevăzute de lege, ce-și îndeplinesc atribuțiile procesuale sub controlul instanței.

Prima fază poate să aibă mai multe etape, fiecare cu un obiectiv propriu, subordonat celui general al procesului civil în ansamblu său. Procesul civil parcurge astfel o etapă scrisă, constând din încunoștințarea reciprocă a părților despre: pretențiile, apărările și probele de care dispun; etapa dezbaterii procesului în ședința de judecată, deliberarea și pronunțarea hotărârii; etapa căilor de atac.

Nu este obligatoriu ca procesul civil să parcurgă toate aceste etape. Astfel, este posibil ca procesul să se termine fără o judecată propriu-zisă atunci când reclamantul își retrage acțiunea sau renunță la dreptul său, tranzacționează ori lasă pricina în nelucrare ori partea interesată nu exercită căile de atac împotriva hotărârii pe care o consideră legală și temeinică.

¹ I. Stoescu, S. Zilberstein, *Teoria generală, op. cit.*, p. 28-29; V. M. Ciobanu, *Tratat*, p. 148-149; V. Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, E.D.P., București, 1972 p. 5; Fl. Măgureanu, *op. cit.*, 2004, p. 6.

1.4. Dreptul procesual civil în sistemul dreptului românesc

1.4.1. Legăturile dreptului procesual civil cu alte ramuri de drept

Dreptul românesc are un caracter unitar, cuprinzând totalitatea normelor de conduită ce sunt exprimate în forma prevăzută de lege fiind garantate, la nevoie, prin forța de constrângere a statului.

Dreptul procesual civil reprezintă o ramură autonomă a acestui ansamblu, dar nu este izolat de celelalte ramuri, aflându-se într-o strânsă legătură cu acestea.

Ca ramură distinctă a dreptului, are un obiect propriu de reglementare (totalitatea raporturilor procesuale civile); dispune de metode specifice de reglementare ce țin cont de o serie de principii fundamentale.

Au existat perioade în care dreptul procesual civil era considerat ca fiind o subdiviziune a ramurii dreptului judiciar, ce cuprinde normele de organizare judecătorească, normele dreptului procesual civil și cele ale dreptului procesual penal¹.

Având un obiect propriu de reglementare și metode proprii, astăzi în literatura juridică de specialitate majoritatea autorilor admit caracterul autonom al dreptului procesual civil.

1.4.1.1. Dreptul procesual civil și dreptul constituțional

La baza dreptului procesual civil, ca de altfel la baza oricărei ramuri de drept, stau normele fundamentale ale dreptului constituțional care stabilesc principiile dreptului în ansamblul său.

Constituția României, izvorul principal al dreptului constituțional, consacră autorității judecătorești un întreg capitol (Capitolul VI) precizând principiile care guvernează activitatea de judecată.

Astfel, în art. 124 alin. (1) se arată că justiția se înfăptuiește în numele legii, iar în alin. (3) se prevede că „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”. Se mai au în vedere, de asemenea, principiile publicității, dreptului la apărare, care dau expresie democratismului din țara noastră.

Constituția consacră, de asemenea, în art. 125 alin. (1) principiul inamovibilității judecătorilor numiți de Președintele României, iar în alin. (2) și art. 125 alin. (3) faptul că funcția de judecător și procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

1.4.1.2. Dreptul procesual civil și dreptul material civil

Dreptul material cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile sociale. Caracterul juridic asigură realizarea lor pe cale judiciară prin folosirea la nevoie a forței de constrângere a statului.

Dreptul material civil ar fi însă ineficient fără existența dreptului procesual civil care să asigure realizarea lui, după cum dreptul procesual civil nu s-ar justifica fără existența conținutului (dreptul civil) pe care să-l apere la nevoie.

¹ A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*, p. 14.

Ca formă a conținutului, norma procesuală trebuie să fie adecvată acestuia, căruia trebuie să-i permită să se realizeze în integralitatea lui, iar pentru determinarea înțeleșului normei procesuale trebuie să se aibă în vedere conținutul normei dreptului substanțial.

Rezultă că norma procesuală este menită să ofere căile cele mai potrivite pentru realizarea drepturilor subiective consacrate de dreptul material.

Drepturile subiective procesuale nu trebuie să se restrângă ori să anihileze dreptul subiectiv material, norma procesuală fiind necesară pentru ca dreptul material să se poată realiza în integralitatea sa.

Legătura între dreptul procesual civil și dreptul material civil, trebuie înțeleasă deci în sensul că norma procesuală apără normei de drept substanțial.

1.4.1.3. Dreptul procesual civil și dreptul administrativ

Potrivit art. 1 alin. (1) din Legea nr. 554/2004¹ privind contenciosul administrativ „Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată. Interesul legitim poate fi atât privat, cât și public”, iar la alin. (2) se poate adresa instanței de contencios administrativ și persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept”.

Așadar, corelația dintre dreptul procesual civil și dreptul administrativ are la bază prevederile legale potrivit cărora instanțele judecătorești au obligația să judece cererile celor vătămați în drepturile lor, prin acte administrative, putând să se pronunțe și asupra legalității acestor acte.

De asemenea, dispozițiile Codului de procedură civilă se aplică și în materia dreptului administrativ, ca drept comun. În acest sens, art. 28 alin. (1) stabilește „Dispozițiile prezentei legi se completează cu prevederile Codului de procedură civilă, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de putere dintre autoritățile publice, pe de o parte, și persoanele vătămate în drepturile sau interesele lor legitime, pe de altă parte. Compatibilitatea aplicării normelor de procedură civilă se stabilește de instanță, cu prilejul soluționării cauzei”.

¹ Legea nr. 554/2004, Legea contenciosului administrativ, a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1154 din 07 decembrie 2004. Legea a fost modificată de mai multe ori, inclusiv prin Legea nr. 100/2008, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 375 din 16 mai 2008. A se vedea și numeroasele Decizii ale Curții Constituționale, dintre care menționăm: Decizia nr. 398/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 14 alin. (1) și (4), art. 15 și art. 28 alin. (1) din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 346 din 26 mai 2010; Decizia nr. 395/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 1 și art. 18 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 369 din 04 iunie 2010; Decizia nr. 671/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 14, 15 și 20 din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 384 din 10 iunie 2010.

1.4.1.4. Dreptul procesual civil și dreptul comercial

Normele procesuale civile sunt chemate să asigure realizarea unor prevederi din legislația comercială, mai ales atunci când este vorba de încălcări ale acestei legislații care nu privesc încălcări ale drepturilor subiective.

Codul comercial român face trimiteri la reglementări din Codul de procedură civilă (titlul I din Cartea a IV-a a Codului comercial). Reglementări referitoare la procedura de soluționare a pricinilor comerciale reies și din art. 721 C. proc. civ.: „Dispozițiile codului de față alcătuiesc procedura de drept comun în materie civilă și comercială (...)”.

Dispoziții din care rezultă legătura dreptului procesual civil cu dreptul comercial, se găsesc și în alte legi speciale. Astfel, în art. 3 din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale¹ se prevede că „încălcarea obligațiilor prevăzute în art. 1 atrage răspunderea civilă, contravențională ori penală, în condițiile prezentei legi”. La art. 7 din această lege se arată că „Acțiunile izvorând dintr-un act de concurență neloială sunt de competența tribunalului locului săvârșirii faptei sau în a cărui rază teritorială se găsește sediul pârâtului sau inculpatului; în lipsa unui sediu este competent tribunalul domiciliului pârâtului sau inculpatului”, iar în art. 9 alin. (1) se arată că: „dacă vreuna dintre faptele prevăzute de art. 4 sau 5 cauzează daune patrimoniale sau morale, cel prejudiciat este în drept să se adreseze instanței competente cu acțiunea în răspundere civilă corespunzătoare” urmând ca, potrivit alin. (4) al aceluiași articol, „Pentru luarea unor măsuri ce nu suferă amânare se pot aplica dispozițiile art. 581 și art. 582 din Codul de procedură civilă”, iar la art. 13 „Dispozițiile prezentei legi se completează cu prevederile Codului de procedură civilă sau, după caz, ale Codului de procedură penală”.

Asemenea reglementări se găsesc și în alte legi speciale cum ar fi: Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale²; Lege nr. 85/2006 din 05/04/2006 privind procedura insolvenței³; Lege nr. 381/2009 privind introducerea concordatului preventiv și manda-

¹ Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 24/30.10.1991, a fost completată și modificată, inclusiv prin Legea nr. 538/2004 din 25 noiembrie 2004, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1130 din 30 noiembrie 2004. A se vedea și Curtea Constituțională, Decizia nr. 231/2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1¹ lit. c) din lege, și a art. 56 din Codul comercial, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 326 din 24 aprilie 2008.

² Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, a fost republicată, a doua oară, în Monitorul Oficial, Partea I, 1066 din 17 noiembrie 2004. A fost modificată și completată de mai multe ori, inclusiv prin Ordonanța de urgență nr. 90/2010, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 674 din 04 octombrie 2010, A se vedea și numeroasele Decizii ale Curții Constituționale, dintre care menționăm Decizia nr. 479/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 134 alin. (3) din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 358 din 01 iunie 2010; Decizia nr. 475/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 226 alin. (3) din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 358 din 01 iunie 2010 și prin Decizia nr. 590/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 60 alin. (2) din lege și ale art. 336 alin. 3 din Codul de procedură civilă, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 364 din 03 iunie 2010.

³ Legea nr. 85/2006 privind procedura insolvenței, a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 359 din 21 aprilie 2006. Legea a fost modificată de mai multe ori, inclusiv prin Legea nr. 177/2010, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 672 din 04 octombrie 2010. A fost atacată de mai multe ori la Curtea Constituțională. Menționăm Decizia nr. 542/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 33 alin. (3) din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 387 din 11 iunie 2010 și

tului ad-hoc¹; Ordonanța nr. 10/2004 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului instituțiilor de credit² ș.a.

1.4.1.5. Dreptul procesual civil și dreptul procesual penal

După cum am arătat, aceste ramuri ale sistemului unitar al dreptului au fost și sunt încă privite, în unele state, ca subdiviziuni, alături de organizarea judecătorească, a dreptului judiciar.

În țara noastră sunt socotite ca ramuri autonome, existând între ele asemănări dar și deosebiri.

a) Asemănări:

- aceleași instanțe soluționează în majoritatea lor, atât cauzele civile cât și pe cele penale;
- la baza lor stau principii fundamentale identice sau similare;
- procesul civil, ca și cel penal, parcurg etape asemănătoare: sesizarea instanței, administrarea de probe, dezbateră, deliberarea, pronunțarea hotărârii, căile de atac, condițiile de exercitare fiind uneori diferite.

b) Deosebiri:

- natura juridică deosebită a normelor de drept material apărute;
- obiect diferit al celor două procese: raport juridic civil, respectiv penal;
- măsuri de constrângere diferite: în pricinile penale pedeapsa penală, în cele civile se urmărește, în primul rând, restabilirea drepturilor subiective încălcate;
- modul de sesizare este diferit: în cazurile penale sesizarea se poate face prin plângere formulată de partea vătămată ori din oficiu, pe când în pricinile civile sesizarea instanței se face de către partea interesată și numai în cazurile expres prevăzute de lege, procuror sau alte organe cărora legea le recunoaște calitate procesuală activă³.

1.5. Istoricul Codului de procedură civilă și structura lui

Codul de procedură civilă constituie principalul izvor de drept procesual civil.

Elaborat după modelul Codului francez din anul 1806 și al Codului Cantonului de Geneva din 1819, Codul nostru de procedură civilă a fost decretat la 9 septembrie 1865, promulgat la 11 septembrie 1865 și pus în aplicare la 1 decembrie 1865.

Decizia nr. 491/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 36 teza finală din lege, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 387 din 11 iunie 2010.

¹ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 870 din 14 decembrie 2009. Legea a intrat în vigoare la data de 13 ianuarie 2010.

² Ordonanța Guvernului nr. 10/2004 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului instituțiilor de credit, a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 84 din 30 ianuarie 2004 aprobată prin Legea nr. 278/2004, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 579 din 30 ianuarie 2004. A fost modificată de mai multe ori, inclusiv prin Ordonanța de urgență nr. 37/2010, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 278 din 28 aprilie 2010. A se vedea și Curtea Constituțională, Decizia nr. 118/2007 din 15 februarie 2007 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 5 lit. i) din Ordonanță, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 173 din 12 martie 2007.

³ Pentru mai multe detalii privind procesul penal, a se vedea: V. DONGOROZ și colectiv – *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, Partea generală, vol. I, Ed. Academiei, București, 1975; N. VOLONCIU – *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Paideia, București, 1993; I. NEAGU – *Drept procesual penal*. Tratat, Ed. Global Lex, București, 2002.

După punerea sa în aplicare, Codul de procedură civilă a suferit numeroase modificări, dintre care amintim pe cele mai importante.

La 9 martie 1879, art. 1-53 care erau cuprinse în cartea I-a a Codului și care se refereau la activitatea privind „*Judecătorii de plăși (ocoale)*”, au fost abrogate, această activitate fiind reglementată prin legi speciale, numerotarea Codului începând cu art. 54.¹

O modificare mai radicală a suferit Codul și în anii 1900 și 1904, dar cu toate acestea procedura consacrată de Cod era greoaie, impunându-se modificări prin alte trei legi succesive din 1925, 1929 și 1943, prin care s-a urmărit accelerarea judecării în cauzele civile, prin modificările din 1943 și în materie comercială, precum și pentru simplificarea procedurii împărțelilor judiciare (Legea nr. 603 din 10 septembrie 1943).

Prima treaptă a instanțelor judecătorești era aceea a judecătoriilor comunale, introduse pentru prima dată de Regulamentul Organic, ca fiind o justiție la îndemâna locuitorilor comunelor încât aceștia să nu se mai deplaseze la distanțe mari pentru soluționarea unor conflicte minore. În anul 1865 au fost desființate și reînființate în 1879 și apoi desființate în 1908. Erau compuse din primar ca președinte, și doi judecători aleși pe o perioadă de un an din rândul sătenilor. Notarul comunei îndeplinea rolul de grefier. Judecătoriile comunale funcționau în comunele în care nu exista judecătorie de ocol. Judecau în mod definitiv până la valoarea de 5 lei și cu drept de apel la judecătoria de ocol, până la 50 lei. Judecătorii nu judecau pe baza legii ci după conștiință și după puterea de a stabili adevărul.

Prin desființarea definitivă în 1908 a acestor judecătorii comunale, pricinile de competență lor, au fost date judecătoriilor de ocol sau plăși.

Legislația procesuală civilă care la început a avut aplicare numai pe teritoriul vechilor principate, a fost extinsă după 1918 pe întregul teritoriu al țării, prin Decretul nr. 3406 din 1 decembrie 1938, al Legii nr. 389 din 22 iunie 1943 și al Legii nr. 260 din 4 aprilie 1945.

După intrarea în vigoare a acestor acte normative, prevederile Codului de Procedură civilă s-au aplicat la nivelul întregii țări, cu unele excepții, în special cele privitoare la executarea silită asupra bunurilor imobile sau asupra uzufructului imobilelor, precum și măsurile de asigurare a acestor bunuri, situații în care au rămas în vigoare dispoziții de aplicare locală.

Modificări substanțiale au fost aduse Codului de procedură civilă și prin Legea nr. 18 din 12 februarie 1948 ca urmare a introducerii unor prevederi care să înlăture formalismul, uneori excesiv, ce caracteriza unele instituții ale Codului, fiind introduse în Cod și unele dispoziții care anterior acestor modificări erau cuprinse în diverse legi speciale.

Conform legii menționate a fost dată articolelor o nouă numerotare, Codul fiind republicat în Monitorul Oficial nr. 45 din 28 februarie 1948, prevederile lui începând de această dată, cu Cartea I art. 1.

Codul de procedură civilă astfel modificat a intrat în vigoare la data de 1 martie 1948. Printre modificările mai deosebite aduse Codului de procedură civilă în anul 1948, au fost: așezarea la temelie procesului civil a două principii de bază ale dreptului procesual civil, respectiv principiul aflării adevărului obiectiv și cel al rolului activ al judecătorului. În același timp, a fost dată o nouă reglementare nulității actelor de

¹ Gr. Porumb, *Codul de procedură civilă, comentat și adnotat*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1960.

procedură, condiționând aplicarea acestei sancțiuni de existența unui prejudiciu ce nu se poate înlătura decât anulând actul.

Transformările intervenite ulterior în viața economico-socială, au impus noi modificări ale Codului de procedură civilă unele chiar în anul în care a fost republicat Codul¹ (anul 1948), cât și ulterior în anii 1949 și 1950. În mod deosebit, este de menționat Decretul nr. 205 din 12 august 1950 care a modificat art. 1206 și 1906 Cod civil și a abrogat art. 1200 pct. 3 și art. 1207-1222 din același Cod, care a transformat calitativ puterea doveditoare a mărturisirii judiciare încetând să mai fie o probă legală (regină a probelor) cu caracter peremptoriu, devenind o dovadă a cărei putere probatorie a fost lăsată ca și în cazul celorlalte mijloace de dovadă, la aprecierea instanței de judecată. Modificări ale Codului de procedură civilă au fost aduse și în anii 1952, 1953, 1954. Cele mai importante modificări fiind cele referitoare la suprimarea apelului în 1952, fiind restructurat recursul și modificate normele referitoare la competența materială, precum și cele date de apariția Decretelor nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice.

Alte modificări ale Codului de procedură civilă au fost aduse în anii 1957, 1958 și 1959².

Modificări semnificative, ce vor fi menționate cu prilejul analizelor care urmează asupra instituțiilor procesual civile, au fost făcute și în anul: 1963, 1968³, 1972, 1976, 1985⁴, 1990, 1993, 2000, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007. Printre modificările mai importante, intervenite după anul 1990, sunt cele prevăzute de: Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, Legea nr. 29/1990 privind contenciosul administrativ, Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, Legea nr. 45/1991 privind modificarea unor dispoziții referitoare la activitatea de judecată, Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, Legea nr. 59/1993 pentru modificarea Codului de procedură civilă, a Codului familiei, a Legii contenciosului administrativ nr. 29/1990 și a Legii nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi; Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului; Legea nr. 7/1996 privind cadastrul și publicitatea imobiliară; Legea nr. 83/1998 privind procedura falimentului băncilor; O.U.G. 138/2000; Legea nr. 195/2004; Legea nr. 85/2006 din 05/04/2006 privind procedura insolvenței, Ordonanța nr. 10/2004 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului instituțiilor de credit, Legea nr. 219/2005, Legea nr. 459/2006 ș.a.

Codul de procedură civilă este structurat pe VII Cărți, după cum urmează:

– Cartea I-a reglementează competența instanțelor judecătorești. Se are în vedere competența materială, competența teritorială, conflictele de competență, incompatibilitatea, abținerea, recuzarea și strămutarea pricinilor;

¹ A se vedea, în acest sens, Decretul nr. 204/1948 și Decretul nr. 422/1948, rectificat la 21 ianuarie 1949.

² Cele mai importante modificări aduse prin Decretul nr. 470/1958 fiind: încetarea dreptului Tribunalului Suprem de a mai introduce recursul în supraveghere, acest drept revenind procurorului general și completarea art. 329 alin. (3) prin care s-a îngădit dreptul de a introduce recurs în supraveghere în materie civilă într-un termen ce nu poate depăși un an de la data la care hotărârea atacată a rămas definitivă.

³ Legea nr. 58/1968 pentru organizarea judecătorească a adus numeroase modificări cu privire la organizarea și desfășurarea judecării în fața instanței.

⁴ Decretul nr. 81/1985 a lărgit competența instanțelor judecătorești în soluționarea unor litigii dintre persoanele juridice introducând și unele reguli speciale de judecată.

- Cartea a II-a reglementează procedura contencioasă. Sunt reglementate aspecte referitoare la părți, dispoziții generale de procedură, procedura înaintea primei instanțe, calea ordinară și căile extraordinare de atac;
- Cartea a III-a cuprinde dispozițiile referitoare la procedurile necontencioase, proceduri ce nu implică conflicte de interese între părți;
- Cartea a IV-a reglementează procedura arbitrajului, cuprinzând dispoziții referitoare la convenția arbitrală, arbitri, sesizarea tribunalului și procedura arbitrală, hotărârea și executarea hotărârilor arbitrale, arbitrajul internațional, recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine;
- Cartea a V-a cuprinde prevederi referitoare la executarea silită a hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii;
- Cartea a VI-a reglementează proceduri speciale, derogatorii de la procedura de drept comun;
- Cartea a VII-a cuprinde dispozițiile finale.

1.6. Izvoarele dreptului procesual civil

Noțiunea de izvor de drept poate fi analizată în două accepțiuni.

În sens material, înțelegem condițiile social-economice ce impun crearea unui ansamblu de norme, iar în sens juridic tocmai aceste norme, mijloace specifice, puse la dispoziția organelor specializate ale statului, exprimate prin acte normative, care să apere relațiile economice și sociale.

Ca formă de exprimare a normelor juridice, izvoarele dreptului procesual civil sunt aceleași ca și ale altor ramuri de drept.

1.6.1. Constituția

Constituția, Legea fundamentală a țării, consacră autorității judecătorești capitolul VI intitulat „Autoritatea judecătorească” al Titlului III care se referă la „Autoritățile publice”.

Sub denumirea de autoritate judecătorească a capitolului VI este reglementată activitatea instanțelor judecătorești, Ministerului Public și Consiliului Superior al Magistraturii.

Primul articol al secțiunii consacrate instanțelor judecătorești consfințește că justiția se înfăptuiește în numele legii și principiul independenței judecătorilor și supunerii lor numai legii. Realizarea acestui principiu, prevăzut de Constituție, este garantată de un altul prevăzut la articolul următor din legea fundamentală (art. 125) potrivit căruia „Judecătorii numiți de Președintele României sunt inamovibili”. Prin inamovibilitate, principiu ce nu a fost întâlnit în Constituțiile anterioare, din 1948 și 1965, se înțelege dreptul pe care îl au persoanele care dețin această funcție de a fi protejate împotriva oricărei măsuri arbitrare privind îndepărtarea lor din funcție, suspendarea, retrogradarea, transferarea și chiar promovarea fără consimțământul persoanei în cauză.

Constituția consacră și alte principii fundamentale pe baza cărora se realizează activitatea de judecată, cum ar fi: principiul legalității, al publicității dezbaterilor și altele. În același timp, Constituția configurează natura și conținutul principalelor instituții ale dreptului procesual civil.

1.6.2. Legile

Legile organice și ordinare care în concordanță cu principiile constituționale conțin dispoziții cu caracter procedural, reprezintă un important izvor de drept procesual civil, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”, iar în alin. (2) „competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege”¹.

Prevederile acestui articol sunt deosebit de flexibile, permit legii să stabilească categoriile de instanțe, numărul și amplasarea acestora în teritoriu, potrivit art. 126 alin. (1) din legea fundamentală, numai Înalta Curte de Casație și Justiție are un statut constituțional, celelalte instanțe judecătorești urmând a fi stabilite prin lege.

Legea de drept comun în materie este Codul de procedură civilă care, cu numeroasele modificări aduse în cei peste 140 de ani de la intrarea sa în vigoare² constituie principalul izvor de drept procesual civil.

Noile realități economico-sociale își găsesc expresie juridică în modificările ce au fost aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 59/1993, pentru modificarea Codului de procedură civilă, a Codului familiei, a Legii contenciosului administrativ nr. 29/1990 și a Legii nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, care reglementează în mod diferit față de vechea legislație, competența, căile de atac, arbitrajul, executarea hotărârilor judecătorești.

O altă lege importantă ce conține dispoziții procedurale este Legea nr. 304/2004 pentru organizarea judiciară, cu modificările și completările ulterioare³, care cuprinde norme privitoare la: compunerea și funcționarea instanțelor judecătorești, a Ministerului Public, Corpul magistraților și Consiliul Superior al Magistraturii.

Alte legi de importanță mai mare pentru dreptul procesual civil sunt: Legea nr. 12/1990, republicată, privind protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite; Legea nr. 15/1990 cu modificările ulterioare, privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale; Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată, cu modificările ulterioare; Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată; Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale, cu modificările ulterioare; Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială; Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat; Legea nr. 7/1996 privind cadastrul și publicitatea imobiliară; Legea nr. 85/2006 din 05/04/2006 privind procedura insolvenței; Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătorești; Legea nr. 554/2004, Legea contenciosului administrativ; Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, cu modificările ulterioare; Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii; Legea nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea, cu modificările ulterioare;

¹ Constituția cuprinde și alte prevederi cu privire la organizarea și desfășurarea activității instanțelor judecătorești. Așa de exemplu la art. 73 pct. 3 lit. 1) se prevede că „prin legea organică se reglementează organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi”.

² A se vedea supra „Istoricul Codului de procedură civilă”.

³ Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 576 din 29 iunie 2004. A fost republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 827 din 13 septembrie 2005, a fost completată și modificată, inclusiv prin Ordonanța de urgență nr. 114/2009 privind unele măsuri financiar-bugetare, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 919 din 29 decembrie 2009.

Lege nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului¹; Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției²; Legea nr. 381/2009 privind introducerea concordatului preventiv și mandatului ad-hoc; Ordonanța nr. 10/2004 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului instituțiilor de credit ș.a.

Întră în această categorie a legilor, ca izvoare ale dreptului procesual civil, și tratatele și convențiile internaționale care cuprind reguli de procedură, ratificate de Parlamentul României.

1.6.3. Actele normative subordonate legii

În această categorie intră decretele, cum ar fi: Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice; Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și a Decretului nr. 31/1954.

Tot în această categorie intră ordonanțele și hotărârile Guvernului cu caracter normativ, exemple; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă; Ordonanță nr. 10/2004 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului instituțiilor de credit, Ordonanța de urgență nr. 50/2006 privind unele măsuri pentru asigurarea bunei funcționări a instanțelor judecătorești și parchetelor și pentru prorogarea unor termene ș.a. De asemenea, pot constitui izvoare ale dreptului procesual civil, actele emise de administrația publică centrală și locală, dacă au caracter normativ.

1.6.4. Practica judiciară

În literatura juridică s-a pus problema dacă practica judiciară constituie izvor de drept.

Având în vedere obligația judecătorului de a respecta el însuși legea și de a o aplica, impunând părților o conduită conformă cu norma de drept, se pune întrebarea dacă în acest mod, într-un fel sau altul, instanța se găsește în situația de a crea ea norma pentru părți.

Există țări³ care susțin că practica judiciară și în special deciziile de îndrumare constituie izvoare de drept. Așa de exemplu, Codul civil elvețian, în art. 1, după ce precizează că în soluționarea pricinilor cu care este sesizat, judecătorul trebuie să aplice legea, arată că în lipsa acesteia, judecătorul aplică cutuma, în lipsa cutumei aplică principiile doctrinei și ale jurisprudenței și în lipsa și a acestora, el va aplica regulile pe care le-ar fi edictat dacă ar fi trebuit să facă oficiul de legiuitor. Se recunoaște în acest fel valoarea practicii judiciare ca un izvor subsidiar de drept.

Procesul civil presupune o apreciere din partea judecătorului a situației de fapt, la care ajunge pe baza probelor administrate în cauză, după care trebuie să procedeze la încadrarea acestor fapte în textul de lege corespunzător. Interpretarea normei fiind o fază a procesului de aplicare a acesteia, nu poate însă da dreptul judecătorului să creeze el norma de drept, ci el va

¹ Legea nr. 272/2004 din 21/06/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004. A fost modificată de mai multe ori, inclusiv prin Hotărârea Guvernului nr. 1663/2008, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 844 din 16 decembrie 2008.

² Legea nr. 273/2004 din 21/06/2004 privind regimul juridic al adopției a fost republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. nr. 788 din 19 noiembrie 2009.

³ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală, op. cit.*, p. 60 și urm.

trebuie să se limiteze la aplicarea legii ori a principiilor generale ale dreptului, atunci când se confruntă cu situații ce nu sunt reglementate expres de lege având în vedere varietatea de situații și aspecte noi ce nu au putut fi prevăzute la elaborarea legii.

În literatura juridică din țara noastră, cu mici excepții, nu i se recunoaște practicii judiciare caracterul de izvor de drept.

Excepție fac Deciziile Curții Constituționale care potrivit art. 147 alin. (4) din Constituție „...sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor”.

Practicii judiciare, i se poate însă recunoaște un rol important în formarea și perfecționarea normelor juridice¹ care, în principal, se realizează prin următoarele forme:

- contribuția la găsirea unor soluții care să ajute la preluarea unor acte normative vechi care nu mai corespund condițiilor economico-sociale noi;
- găsirea unor soluții pentru concretizarea reglementărilor cu caracter general;
- contribuția la perfecționarea tehnico-redacțională a legislației.

¹ V.M. Ciobanu, *Drept procesual civil, op. cit.*, p. 16.

CAPITOLUL 2

Normele de procedură civilă

2.1. Noțiunea și clasificarea normelor de procedură civilă

2.1.1. Considerații generale. Noțiune

Normele de procedură civilă reglementează modul de judecată a pricinilor civile și punerea în executare silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii.

Normele civile cuprind două mari categorii: normele de drept material, denumite și norme de fond și norme de drept procesual civil.¹

Prima categorie de norme (legi civile) reglementează relațiile sociale dintre persoane (fizice și juridice), iar cea de-a doua categorie relațiile sociale legate de înfăptuirea justiției în cauzele civile și punerea în executare a hotărârilor și a altor titlurilor executorii².

Prin norme de procedură civilă înțelegem așadar reglementările juridice privind organizarea instanțelor judecătorești și a activității de judecată, competența organelor de jurisdicție, desfășurarea procesului civil și cele referitoare la executarea silită a hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii.

În cazul litigiilor cu element de extraneitate, se va aplica „*lex fori*”. Ca urmare, normele dreptului procesual civil se vor aplica, în principiu, pe teritoriul statului unde se desfășoară judecata. Art. 159 din Legea nr. 105/1992 dispune că „în procesele privind raporturile de drept internațional privat instanțele române aplică legea procedurală română, dacă nu s-a dispus altfel în mod expres”.

2.2. Clasificarea normelor de procedură civilă

2.2.1. După obiectul normelor³

- a) norme de organizare judecătorească;
- b) norme de competență;
- c) norme de procedură propriu-zise.

a) Normele de organizare judecătorească reglementează organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești, numirea și avansarea judecătorilor, desemnarea acestora în funcții de conducere a instanțelor, statutul judecătorilor, organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, compunerea și constituirea completelor de judecată (incompatibilitatea, abținerea și recuzarea).

¹ V.M. Ciobanu, *Tratat, op. cit.*, p. 168-197; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Europa Nova, București, 1995, p. 14-17 (citată în continuare *Tratat*); Fl. Măgureanu, *op. cit.*, 2006, p. 20 și urm.

² A se vedea și Fl. Măgureanu, V. Lazăr. V. Stoica, V. Asadi, *Teste grilă pentru examenul de licență și pentru admiterea în magistratură, avocatură și alte profesii juridice*, Ed. Universitară, București, 2010.

³ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Servo-Sat, București, 1997, p. 13 și urm.; FL. Măgureanu, *op. cit.*, vol. I, 1997, p. 23-28.